

Література:

1. Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 жовтня 2007 року URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. *Урядовий кур'єр*. 2010. № 215.
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами та пояснювальна доповідь. Стамбул (Туреччина). 11.V.2011. Київ: «К.І.С.», ТОВ «Дорадо-Друк», 2014. 194 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, 11-12, 13. Ст. 88.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон України від 23 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-24>

ПОЛЩЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Короед Сергій Олександрович

*доктор юридичних наук, професор, в.о. президента
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Медіація як процедура врегулювання спору (конфлікту) між сторонами за участі медіатора (юриста, психолога тощо) з метою досягнення ними взаємоузгодженого рішення, яка реалізується за добровільною згодою сторін медіації, вже тривалий час поширена як в Україні, так й багатьох країнах світу. В Україні процесуальні процедури, що містять ознаки медіації, на законодавчому рівні були закріплені в процесуальних кодексах від 15 грудня 2017 року (ЦПК, ГПК, КАС) у формі процедури «врегулювання спору за участю судді» [1]. Офіційного визнання медіація здобула з прийняттям Закону України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року (далі – Закон), науково-практичний аналіз положень якого ми вже здійснювали раніше [2]. Стаття 3 Закону до «юридичної» медіації відносить конфлікти (спори) у цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях.

Виходячи із законодавчого визначення медіації та її принципів, головною її ознакою є взаємна згода сторін медіації та добровільність (ст. 4, п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону). Проте, на наше переконання, це не означає, що поза межами цього Закону медіація в її сутнісному (а не формальному) розумінні існувати не може задля досягнення її головної мети – врегулювання («погашення») конфліктної ситуації та примирення сторін.

Яскравим прикладом існування «медіації», за відсутності чітко вираженої згоди та добровільності, є практика впровадження медіації в діяльність поліцейських ювенальної превенції як ефективного та перспективного способу вирішення конфліктів, протидії насильству та булінгу у шкільному середовищі, зокрема у формі здійснення постійної профілактики серед неповнолітніх [3].

На наше переконання, поліцейська медіація може мати місце й в системі заходів протидії домашньому насильству. І хоча існує думка щодо недоцільності застосування медіації зокрема у випадках домашнього насильства [4], проте обґрунтованих заперечень щодо цього не наводиться.

Як передбачено статтею 3 Закону, дія цього Закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі зокрема у справах про адміністративні правопорушення. При цьому, вчинення домашнього насильства згідно із статтею 173-2 КУпАП визнається адміністративним правопорушенням. А відтак, існують юридичні передумови для поширення дії Закону про медіацію на відносини щодо протидії домашньому насильству.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає протидію домашньому насильству як систему заходів, що спрямовані зокрема на припинення домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки. З цього визначення випливає, що одним із головних завдань протидії домашньому насильству є зміна поведінки кривдників. Водночас немаловажними є й визначення причин домашнього насильства, а також ролі постраждалої особи у виникненні конфліктної ситуації, яка спричинила насильницьку поведінку кривдника.

Як раз в цьому аспекті важливою є медіаційна робота працівника поліції, здійснення якої впливає із основних повноважень поліції, зокрема це: здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття у межах своєї компетенції

заходів для їх усунення; припинення виявлених адміністративних правопорушень; вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення адміністративного правопорушення; вжиття заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі (ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»).

Саме в межах реалізації цих повноважень в сфері протидії домашньому насильству працівник поліції передусім має провести окремо із кривдником роз'яснювальну роботу (профілактичну бесіду) із загальних питань попередження і протидії домашньому насильству з метою викоренення у кривдника дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, та будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються, а також з метою формування у кривдника нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей.

Водночас має бути проведена також профілактична бесіда з обома сторонами конфлікту щодо конкретного індивідуального випадку домашнього насильства, за результатами якої має бути встановлено причини і умови виникнення конфліктної ситуації, що призвела до виникнення домашнього насильства, а також роль (ступінь вини) постраждалої особи в цьому, адже її право відстоювати власну гідність і захищати свої права у приватних стосунках не повинно здійснюватись у спосіб, що створює в сім'ї конфліктну ситуацію.

Сторонам конфлікту варто передусім роз'яснити передбачені Сімейним кодексом України права дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності, своїх звичок та уподобань, на фізичний та духовний розвиток, на здобуття освіти, прояв своїх здібностей, на створення умов для праці та відпочинку, а також зобов'язання спільно піклуватися про побудову сімейних відносин між собою та іншими членами сім'ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги, а також утверджувати в сім'ї повагу до матері і батька. Дружина та чоловік мають розуміти, що вони відповідальні один перед одним, перед іншими членами сім'ї за свою поведінку в ній. Вони спільно зобов'язані дбати про матеріальне забезпечення сім'ї. Якщо домашнє насильство вчинено одним з батьків безпосередньо щодо дитини або у зв'язку із дитиною, то тут варто роз'яснити сторонам конфлікту, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою, а розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини. Сторони конфлікту, які є батьками дитини, мають усвідомлювати свій спільний

обов'язок піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, поважати дитину, а також заборону фізичного покарання дитини та застосування інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини. Здійснення батьками своїх прав та виконання обов'язків мають ґрунтуватися на повазі до прав дитини та її людської гідності. При цьому батьки мають переважне право перед іншими особами на особисте виховання дитини, а той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини. Сторони конфлікту мають розуміти й права один одного на користування спільною власністю, зокрема спільним нерухомим майном і обов'язки щодо спільного його утримання і не перешкоджання один одному в користуванні таким майном (зокрема житлом).

Роз'яснення обом сторонам конфлікту цих питань є актуальним як з метою припинення домашнього насильства і протидії його майбутнім випадкам, так й є необхідним з огляду на загальну низьку правову культуру громадян, адже, як свідчить судова практика розгляду цивільних справ щодо видачі обмежувального припису, причинами звернення до суду із заявами про видачу обмежувального припису (що не може бути визнано домашнім насильством і фактично є провокацією з боку «постраждалої особи») є: несплата комунальних платежів та аліментів чи ненадання добровільної матеріальної допомоги на утримання дитини; сварки і непорозуміння між колишнім подружжям з приводу виховання дітей, перешкоди у спілкуванні з дитиною; поділ майна подружжя і визначення місця проживання дітей; спори щодо користування жилим приміщенням та речами побутового вжитку тощо [5].

Виходячи із результатів проведеної бесіди та встановлених шляхом опитування причин і умов, які спровокували конкретний випадок домашнього насильства, працівник поліції має запропонувати очевидні варіанти розв'язання конфліктної ситуації або роз'яснити модель поведінки однієї або обох сторін конфлікту, ґрунтуючись на відповідних положеннях сімейного та цивільного законодавства. І вже в залежності від цього та думки сторін визначитись із доцільністю застосування інших заходів: винесення термінового заборонного припису, складання протоколу про адміністративне правопорушення, взяття на профілактичний облік. В останньому випадку поліцейська медіація може відбуватись й при проведенні профілактичної роботи.

Література:

1. Короед С. О. Інститут врегулювання спору за участю судді як новела цивільного судочинства за новим ЦПК України. «Юридична

наука і практика: шляхи зближення»: Матеріали науково-методичного семінару, м. Херсон, 17 травня 2018 року / ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2018. С. 45–48.

2. Короєд С. О. Науково-практичний аналіз окремих положень Закону України «Про медіацію». Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 28–29 січня 2022 року / За заг. ред. Т. О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2022. С. 25–28.

3. Безпалова О. І. Особливості впровадження практики медіації в діяльність органів поліції щодо профілактики випадків насильства у дитячому середовищі. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 2. С. 21–25.

4. Як працює медіація та відновне правосуддя. URL: http://cvu.od.ua/ua/library/yak-pratsuyue-mediatsiya-ta-vidnovne-pravosuddya_1314/.

5. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо видачі обмежувального припису. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogliad_KCS_1.pdf.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-25>

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НЕПОВНОЛІТНІМ, ЯКІ ПІДОЗРЮЮТЬСЯ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPУШЕННЯ, ДОСТУПУ ДО МЕДІАЦІЇ

Крестовська Наталя Миколаївна

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри морського права

Національний університет «Одеська морська академія»

м. Одеса, Україна

Звернення до медіації між учасниками кримінально-правового конфлікту (інакше – пенальна медіація, медіація між жертвою та кривдником) в зарубіжних країнах відбулась в останні десятиліття XX століття як одна з відповідей на кризу класичного карального правосуддя. Початок XXI століття відмітний процесом її інституціоналізації в більшості розвинутих країн, в чому ювенальна юстиція зіграла роль свого роду троянського коня, започаткувавши новий відновний підхід до протидії злочинності [1, р. 18].